

Actualia

contractspraktijk

LEERSTUKKEN

Nogmaals: uitleg van overeenkomsten volgens Haviltex of volgens de CAO-norm

Haviltex of CAO-norm

In Contracteren 2004, aflevering 1 bespraken wij HR 20 februari 2004, RvdW 2004, 57 (Stichting Pensioenfonds DSM-Chemie/Fox), waarin de Hoge Raad principieel de verhouding tussen de uitleg volgens de Haviltex-norm en de uitleg volgens de CAO-norm behandelt. Met de CAO-norm wordt gedoeld op een objectieve uitleg van documenten. Deze uitleg richt zich niet alleen op de tekst van het document, maar kan ook naar andere factoren wijzen mits deze maar objectief zijn vast te stellen. Daarbij kan men denken aan een beroep op een toelichting op een CAO, aan de al dan niet redelijke resultaten van een bepaalde uitleg, aan de systematiek van het document, enzovoort. De CAO-norm wordt niet alleen op CAO's toegepast, maar bijvoorbeeld ook op arbitragereglementen en het Bindend Besluit Regres (BBR). Dat ook de CAO-uitleg vrij ver kan gaan, bewijst HR 27 februari 2004, RvdW 2004, 43 (Royal Nederland Verzekeringsmaatschappij/K.). Daarin werd het BBR uitgelegd mede aan de hand van een na publicatie van het BBR door de opstellers ervan in het WPNR gepubliceerd artikel over de betekenis die aan bepaalde bepalingen van het BBR zou moeten worden toegekend. De WPNR-publicatie werd in dit geval aanvaard als een objectief kenbaar gegeven, waaruit de strekking van een artikel van het BBR kon worden afgeleid.

De Hoge Raad kiest voor de CAO-norm in gevallen waarin derden aan een contract worden gebonden zonder dat zij invloed hadden op de totstandkoming ervan en zich dus bij de uitleg slechts kunnen baseren op objectief kenbare gegevens. Echter, niet in alle gevallen dat een derde wordt gebonden, komt de CAO-uitleg in beeld. Daarvoor is meer nodig. Wat dat precies is, laat zich niet heel exact omschrijven, maar kan vermoedelijk het beste worden samengevat met de steekwoorden 'massaliteit' en 'behoefte aan uniformiteit'. De CAO zelf is daarvan het voorbeeld bij uitstek, maar men kan er zich ook iets bij voorstellen bij institutionele arbitragereglementen (zoals ICC of NAI), de voorwaarden van publiekelijk geplaatste obligatieleningen en collectieve werknemersregelingen, zoals pensioenreglementen. Wat die laatste variant betreft, heeft de Hoge Raad in het arrest Stichting Pensioenfonds DSM-Chemie/Fox geoordeeld, dat de CAO-uitleg alleen geldt in de verhouding tussen de werknemer en de pen-

sioenverzekeraar; in die verhouding is de werknemer immers derde ten opzichte van de door de werkgever en de pensioenverzekeraar gemaakte afspraken. De vraag of een document in een bepaalde rechtsverhouding al dan niet via de CAO-norm moet worden uitgelegd, is met dit alles niet steeds duidelijk te beantwoorden. De Hoge Raad heeft zich er onlangs weer tweemaal over uit kunnen laten.

Arbeidsreglement

In een arrest van 28 mei 2004, AO4600, C03/055HR, ging het om een WAO-aanvullingsreglement. Uit de conclusie van A-G Verkade blijkt dat het reglement gold als een arbeidsreglement in de zin van artikel 7:613 (oud) BW. Een dergelijk reglement wordt door de werkgever eenzijdig opgesteld en is van rechtswege geïncorporeerd in de arbeidsovereenkomst. Kantonrechter en rechtbank hadden bij de uitleg van dit reglement de CAO-norm toegepast, volgens de Hoge Raad terecht:

'Voor zover het onderdeel bedoelt te betogen dat de rechtbank heeft miskend dat zij bij de uitleg van het reglement ook rekening diende te houden met de bedoelingen van de bij de totstandkoming van het reglement betrokken partijen, voor zover die bedoelingen niet uit de tekst en de toelichting kenbaar zijn, faalt het, omdat aan dergelijke niet-kenbare bedoelingen geen betekenis toekomt bij de uitleg van een reglement als het onderhavige, dat naar zijn aard bestemd is de rechtspositie van derden te beïnvloeden zonder dat die derden invloed hebben op de inhoud of de formulering van het reglement (vgl. HR 20 februari 2004, nr. C02/219, RvdW 2004, 34).'

Branchevoorwaarden

Algemene voorwaarden moeten volgens Haviltex worden uitgelegd, maar branchevoorwaarden lijken een mogelijke kandidaat voor een andere benadering. Dergelijke voorwaarden, bijvoorbeeld de ALIB, worden immers gebruikt door veel ondernemers die zelf niet bij de totstandkoming van de voorwaarden zijn betrokken. Uiteraard niet: veelal zullen zij juist van hun brancheorganisatie verwachten, dat deze een goede set voorwaarden opstelt die zij in hun ondernemingen kunnen gebruiken. De wederpartijen van de gebruikers van de branchevoorwaarden zijn zelf ook niet bij het opstellen daarvan betrokken (althans hoogstens op collectief niveau indien organisaties van belanghebbenden met de brancheorganisatie hebben overlegd over de voorwaarden). In deze setting lijkt er dus op het eerste gezicht ruimte te zijn voor toepassing van de CAO-norm. Uit een recent arrest van de Hoge Raad maken wij echter op, dat ook ten aanzien van branchevoorwaarden de Haviltexnorm moet worden gebruikt. HR 9 juli 2004, C03/096HR, betrof een geval waarin partijen in de arbeidsovereenkomst hadden bepaald: 'Op deze overeenkomst zijn verder van toepassing de bepalingen zoals vastgelegd in de

van kracht zijnde C.A.O. voor het Beroepsgoederenvervoer over de Weg.' Tijdens de duur van de arbeidsovereenkomst werd de desbetreffende CAO een aantal malen gewijzigd. Verder was de CAO soms wel en soms niet algemeen verbindend verklaard. Partijen streden over de vraag, of de laatste afgesloten CAO of de laatste algemeen verbindend verklaarde CAO steeds van toepassing was. In dat kader kwam de vraag op – enigszins zijdelings – volgens welke maatstaf in deze verhouding de bepalingen van de CAO, waarnaar in de overeenkomst werd verwezen, moeten worden uitgelegd. De Hoge Raad overweegt:

'Voor zover het onderdeel ertoe strekt dat het onderhavige beding in de omstandigheden van het gegeven geval niet mag worden uitgelegd overeenkomstig de CAO-norm, maar moet worden uitgelegd conform de Haviltex-maatstaf, is het op zichzelf gegrond. Het gaat hier immers om een beding in een individuele overeenkomst – hoezeer ook ontleend aan een bij een CAO behorend modelcontract – dat naar zijn aard niet bestemd is anderen dan contractanten te binden. Van een uitleg van dat beding naar de CAO-maatstaf kan daarom geen sprake zijn.'

Kortom: het feit dat in een 'individuele overeenkomst' wordt verwezen naar modelbepalingen brengt nog niet mee, dat de CAO-norm wordt toegepast. Daarmee lijkt ook de kwestie over de uitleg van branchevoorwaarden te zijn beslist: ook dan geldt Haviltex.

Commentaar

Het blijft lastig een eenduidig criterium te vinden om te bepalen wanneer de CAO-norm moet worden toegepast. Waar sprake is van een individuele overeenkomst, geldt volgens het arrest van 9 juli 2004 Haviltex. Dat een individuele overeenkomst inhoudelijk (geheel of gedeeltelijk) bestaat uit gestandaardiseerde bepalingen doet daaraan niet af. Hiervoor wordt wel als reden aangevoerd, dat partijen de vrijheid hebben in een individueel geval van een model of algemene voorwaarden af te wijken of daaraan een eigen betekenis toe te kennen. Daartegenover stelt het arrest van 28 mei 2004 het document dat naar zijn aard bestemd is de rechtspositie van derden te beïnvloeden (zonder dat die derden invloed hebben op de inhoud of de formulering daarvan). De Hoge Raad spreekt in dat arrest van een document (niet: overeenkomst), omdat het door de werkgever opgestelde reglement geen overeenkomst was. Het document ging overigens wel deel uitmaken van de individuele arbeidsovereenkomsten tussen deze werkgever en zijn werknemers.

Het begrip individuele overeenkomst in het arrest van 9 juli 2004 verwijst, naar wij aannemen, naar een overeenkomst tussen twee partijen. Maar wij aarzelen om elke overeenkomst tussen twee partijen zonder meer van de toepassing van de CAO-norm uit te sluiten. Op een individuele overeenkomst kan immers een document van toepassing zijn, dat wel volgens de CAO-norm moet worden uitgelegd: een CAO, een arbeidsreglement als hiervoor bedoeld, een arbitragereglement of de voorwaarden bij een obligatielening (Ofasec-arrest). Een dergelijk document kan naar zijn aard bestemd zijn derden te binden, zoals de Hoge Raad het uitdrukt. Deze formulering lijkt vooral geschikt om aan te geven dat het gaat om documenten waaraan derden gebonden raken (de CAO, het sociaal plan of het arbeidsreglement). De mogelijkheid tot derdenbinding lijkt echter minder aan te sluiten bij arbitragereglementen of obligatiecondities. Bij arbitragereglementen of

obligatiecondities gaat het in wezen om regelingen of bedingen die zijn opgesteld om in een onbepaald of groot aantal individuele rechtsverhoudingen te gaan gelden. Datzelfde kan men echter ook zeggen van modelcontracten en (branche) algemene voorwaarden die in individuele overeenkomsten worden geïncorporeerd. Het onderscheidende criterium zit dus uiteindelijk niet in de aanduiding 'individuele overeenkomst' of 'bestemd om derden te binden' als zodanig.

Bepalend voor de toepassing van de CAO-norm lijkt per saldo te zijn, de noodzaak van een uniforme uitleg van een document dat van toepassing is in een veelvoud van rechtsverhoudingen. Met die noodzaak spoort de toepassing van de CAO-uitleg zoals die in de rechtspraak van de Hoge Raad is geëvolueerd. Dat is een objectieve uitleg die zich van Haviltex onderscheidt, doordat daarin geen plaats is voor niet aan derden kenbare subjectieve bedoelingen van de opsteller(s) van een document. Aanwijzingen voor het bestaan van de noodzaak tot objectieve uitleg zijn het bindende karakter van de regeling voor derden, het feit dat derden niet betrokken waren bij de totstandkoming van het document, de hoeveelheid rechtsverhoudingen die erdoor bestreken worden, het feit dat de bij die rechtsverhouding betrokken partijen (zoals obligatiehouders) gelijk behandeld moeten worden, enzovoort. Het lijkt hier meer om een verzameling gezichtspunten te gaan, dan om harde criteria waaraan cumulatief moet zijn voldaan. Waar de noodzaak tot een uniforme uitleg ontbreekt, geldt Haviltex, zodat bij de uitleg rekening gehouden kan worden met de bijzonderheden van elk geval.

Mr. T.H.M. van Wechem en prof. mr. M.H. Wissink

1 NJ/Feitenrechtspraak 4 september 2004.